

L'ECONOMIA SOCIAL EN LA HISTÒRIA

EXEMPLES D'ÈXIT DE L'ECONOMIA SOCIAL EN LA HISTÒRIA: LES LLETERIES COOPERATIVES DANESES

per **Francisco J. Medina-Albaladejo**
IUDESCOOP i Departament d'Anàlisi Econòmica, Universitat de València

La cooperativa sueco-danesa Arla Foods és, actualment, una de les principals corporacions multinacionals en la producció i distribució de productes lactis a Europa i al món. Integrada per més de 12.000 socis ramaders i aproximadament 20.000 empleats, és el resultat de múltiples processos de fusió de diferents empreses cooperatives del sector al llarg del temps. No obstant això, els seus orígens es remunten a la formació de les primeres cooperatives lleteres d'ambdós països durant la dècada de 1880¹. Sens dubte, aquesta empresa constitueix un bon exemple que el cooperativisme pot ser una fórmula d'èxit empresarial, eficient en el seu funcionament i fortament competitiu als mercats internacionals.

Tanmateix, aquest èxit no s'explica únicament per les estratègies desenvolupades per l'empresa en els últims anys, sinó que arrela en el temps i respon al bon desenvolupament general del cooperativisme agrari als països escandinaus des de la segona meitat del segle XIX. És a dir, que la història ens pot donar algunes claus per entendre millor aquest cas d'èxit cooperatiu i la seua aplicació a altres països actualment.

En aquest context, especialment destacat i ben estudiat des d'un punt de vista històric és el cas de les lleteries cooperatives daneses, un dels principals exemples d'èxit del cooperativisme agrari a llarg termini. La historiadora de l'economia danesa Ingrid Henriksen, amb l'ajuda de diversos coautors (Paul

Sharp, Markus Lampe, Kevin O'Rourke...), ha estudiat durant anys els factors de l'èxit danés enfront d'altres països on els resultats no van ser tan positius en el mateix sector, com Irlanda o Bèlgica. Aquests autors van descobrir que les lleteries cooperatives eren més productives que les societats de capital, constituint una bona mostra d'això el fet que a principis del segle XX el 80% del total de vaques lleteres daneses subministraven el seu producte a les cooperatives, i no a les empreses capitalistes.

A què es va deure aquest èxit? En primer lloc, cal destacar el paper de les cooperatives com a institucions formals, juntament amb altres factors com l'elevat nivell educatiu i la cohesió dels seus associats, una legislació adequada i la seua orientació cap als mercats internacionals. Les lleteries cooperatives daneses, amb l'escassa tecnologia existent en aquell moment per conservar un producte tan perible com la llet i per disposar d'una informació adequada sobre el funcionament del mercat, es van erigir com la fórmula òptima per evitar l'excessiva dependència dels petits productors ramaders respecte de la indústria agroalimentària, així com problemes derivats de la desigual informació de què disposaven els uns i els altres sobre el funcionament del mercat. És a dir, que les cooperatives van permetre que el petit ramader tinguera una millor informació i, especialment, un major poder de negociació a l'hora de comercialitzar el seu producte

1.- <https://www.arla.com/company/farmer-owned/history/>

La cooperativa sueco-danesa Arla Foods és actualment una de les principals corporacions multinacionals en la producció i distribució de productes lactis a Europa i al món, integrada per més de 12.000 socis ramaders i aproximadament 20.000 empleats. Els seus orígens es remunten a la formació de les primeres cooperatives lactis en ambdós països durant la dècada de 1880.

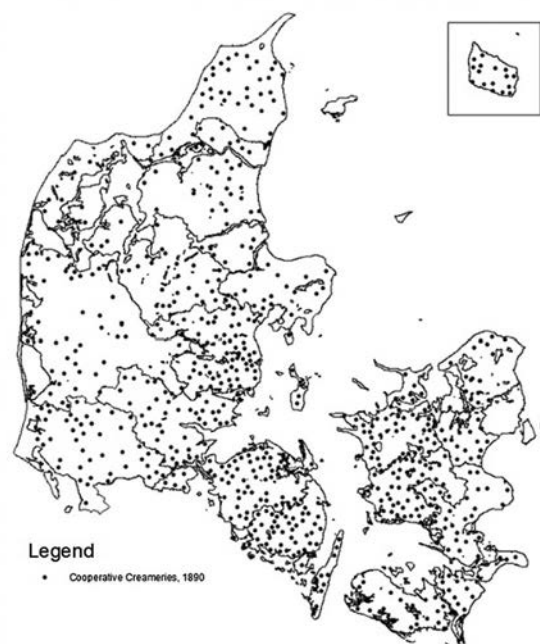
Aquesta empresa constitueix un bon exemple que el cooperativisme pot ser una fórmula d'èxit empresarial, eficient en el seu funcionament i fortament competitiu en els mercats internacionals.

davant les grans empreses del moment². La unió fa la força.

A més, aquests xicotets productors lleters, gràcies a la seua integració en cooperatives, començaren a orientar la seua producció als mercats internacionals, així com a aplicar processos industrials per produir aliments de major valor afegit (especialment mantega), augmentar la seua escala de producció i desenvolupar innovacions tecnològiques que milloraren en gran mesura els rendiments i la productivitat del sector³. De fet, les lleteries cooperatives daneses es van especialitzar en la producció de mantega per a l'exportació, especialment al mercat britànic, activitat en què aquest país es va convertir en líder a nivell mundial en aquells anys. Està sòlidament documentada la importància d'aquestes societats en la modernització tecnològica del sector lacti al país escandinau, especialment per la implantació dels separadors de nata, la qual cosa els va conferir una font d'avantatge competitiu i d'adaptació al mercat internacional, tenint en compte que l'èxit d'aquestes entitats va dependre en gran mesura de la seua orientació cap a l'exterior.

I per què a Dinamarca? Per què no va ocórrer en un altre país amb condicions similars?

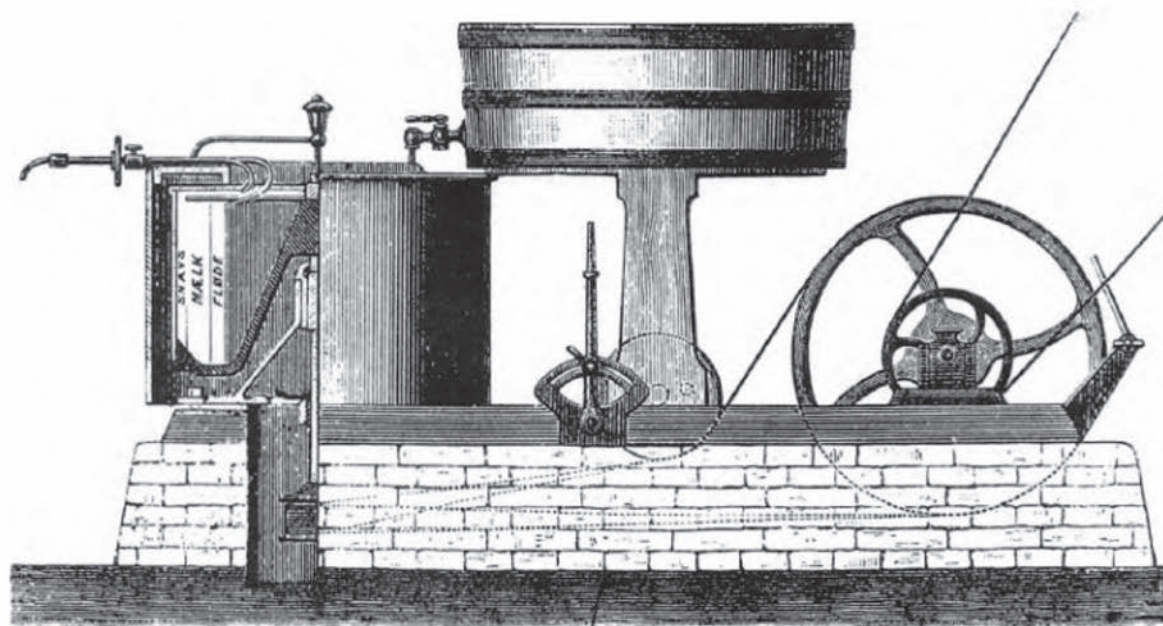
Per a respondre aquestes qüestions, els autors que han estudiat aquest cas destaquen especialment la importància de la cohesió social i la formació de ca-

Lleteries cooperatives a Dinamarca (1890). Publicat en: Boberg-Fazlic, N., Jensen, P.S., Lampe, M., Sharp, P. y Volmar Skovsgaard, C. (2023). 'Getting to Denmark': the role of agricultural elites for development. Journal of Economic Growth, 28, 525-569. <https://doi.org/10.1007/s10887-023-09226-8>

2.- Henriksen, I. (1999): *Avoiding Lock-in: Cooperative Creameries in Denmark, 1882–1903*. *European Review of Economic History*, 3 (1), 57–78. <https://doi.org/10.1017/S1361491699000039>

3.- Henriksen, I., Lampe, M. y Sharp, P. (2011). *The Role of Technology and Institutions for Growth: Danish Creameries in the Late Nineteenth Century*. *European Review of Economic History*, 15 (3), 475-493. <https://doi.org/10.1017/S1361491611000128>

Separador de crema. Publicat en: <https://slaegtsbibliotek.dk/>.

pital humà en l'entorn rural danès, és a dir, el bon nivell d'educació i els forts interessos comuns dels ramaders en un país socialment molt homogeni. Això va ajudar que saberen interpretar i respondre de manera adequada als incentius i al context econòmic del moment, absorbint i transmetent tot un substrat de coneixement sobre el funcionament del mercat o la importància de la tecnologia que va ser clau per al seu èxit.

Tot això evitant un dels principals problemes del cooperativisme: l'aparició de comportaments oportunistes i conflictes d'interessos entre els seus socis, a causa de l'alta cohesió i homogeneïtat social existent en aquest cas. De fet, en altres països s'ha vist que baixos nivells de capital humà o de cohesió social impedièren la difusió de la informació, el bon funcionament d'aquestes societats o, fins i tot, la pròpia participació dels ramaders en les cooperatives, ja que aquestes requerien estar alfabetitzat per poder comprendre i participar activament en la seua ges-

tió⁴. Cal tindre en compte que la difusió del cooperativisme també va suposar l'aplicació generalitzada de les pràctiques comptables en el sector ramader danès, sent els mateixos socis els qui havien de dur-la a terme en càrrecs que rotaven cada pocs anys⁵. La importància de l'educació i la cohesió social en la formació i desenvolupament del cooperativisme també s'ha pogut constatar en altres casos. Per exemple, en les lleteries cooperatives irlandeses, on el conflicte polític i la heterogeneïtat d'interessos sembla que va ser un dels factors per entendre el seu fracàs davant de la homogeneïtat social danesa⁶. També destaca el cas de les cooperatives de consum, agràries o de crèdit espanyoles, però això és un tema que es tractarà de manera específica en una altra entrega de "L'Economia Social en la Història".

No obstant això, Henriksen i companyia matisen que tots aquests factors no són suficients per a explicar en la seua totalitat aquest èxit, i que altres explicacions de tipus institucional també van entrar

4.- Henriksen, L. y O'Rourke, K. H. (2005). Incentives, Technology and the Shift to Year-round Dairying in Late Nineteenth-century Denmark. *The Economic History Review*, 58 (3), 520-524. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0289.2005.00312.x>

5.- Lampe, M. y Sharp, P. (2019). Accounting for the wealth of Denmark: a case study of Smithian growth using the emergence of modern accounting in Danish dairying. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 26 (4), 659-697. <https://doi.org/10.1080/09672567.2019.1634751>

6.- O'Rourke, K. (2007a). Property Rights, Politics and Innovation: Creamery Diffusion in Pre-1914 Ireland. *European Review of Economic History*, 11 (3), 395-417. <https://doi.org/10.1017/S1361491607002018> / O'Rourke, K. (2007b). Culture, Conflict and Cooperation: Irish Dairying before the Great War. *The Economic Journal*, 117 (523), 1357-1379. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0297.2007.02086.x>

Lleteria cooperativa de Hjeddning, la primera fundada a Dinamarca en 1882, hui és un museu.

Publicat en: <https://vardemuseerne.dk/museum/hjeddning-andelsmejeri-3/>

en joc. Per exemple, l'ajuda de l'Estat i el sistema legal danès, no tant per l'aprovació directa a aquestes entitats, sinó pel seu paper a l'hora de crear unes adequades "regles del joc" (normes, drets de propietat, contractes) i per dissenyar uns mecanismes eficients de control i aplicació d'aquestes regles. Especialment destacat és el cas dels contractes que vinculaven els socis amb les seues cooperatives, les condicions dels quals es controlaven de manera eficaç per part del sistema legal danès per al seu correcte compliment, evitant així els esmentats comportaments oportunistes dels cooperadors. També existien normes informals basades en la tradició, la cultura i el costum que van tindre una importància destacable, ja que permetien supervisar i fer complir les condicions dels contractes signats entre cooperatives. Això va crear una jurisprudència complementària que va ajudar a evitar i resoldre de manera més adequada els conflictes existents⁷. Tota aquesta seguretat jurídica va ajudar en gran mesura a la difusió i bon funcionament del cooperativisme agrari danès, al contrari que en altres països com Irlanda, on l'escassetat de normes que regulen el seu funcionament va

fer que les cooperatives es desenvolupassen poc en el seu sector làctic, on van assolir un pes reduït, i que no foren capaces de competir amb el sector privat⁸.

A més, s'ha demostrat que les lleteries cooperatives daneses van contribuir decisivament a la industrialització i al desenvolupament econòmic de Dinamarca, així com a la configuració de valors culturals distintius del país, com la democràcia o la igualtat. Les àrees amb més presència cooperativa al segle XIX són les que després presentaven majors nivells de riquesa al segle XX, amb un intens desenvolupament de valors democràtics i sentit de comunitat que persisteix fins avui dia, tant en l'economia (a través de grans cooperatives com l'esmentada Arla Foods) com en la cultura danesa, caracteritzada per un alt compromís amb la democràcia i la llibertat individual⁹.

En definitiva, cap estudi de cas del passat pot oferir-nos la "fórmula màgica" per a assolir l'èxit del cooperativisme hui dia. Cada país i cada moment històric són únics i, encara que puga haver altres amb circumstàncies similars, sempre hi haurà diferències de context que obliguen a tindre cautela en les conclusions extretes de qualsevol comparació.

7.- Henriksen, L., Hviid, M. y Sharp, P. (2012). Law and Peace: Contracts and the Success of the Danish Dairy Cooperatives. *The Journal of Economic History*, 72 (1), 197-224. <https://doi.org/10.1017/S0022050711002488>

8.- Henriksen, L., McLaughlin, E. y Sharp, P. (2015). Contracts and cooperation: the relative failure of the Irish dairy industry in the late nineteenth century reconsidered, *European Review of Economic History*, 19 (4), 412-431, <https://doi.org/10.1093/ereh/hev012>

9.- Mordhorst, M. (2013). Arla and Danish national identity – business history as cultural history. *Business History*, 56(1), 116-133. <https://doi.org/10.1080/00076791.2013.818422>. Boberg-Fazlic, N., Jensen, P.S., Lampe, M., Sharp, P. y Volmar Skovsgaard, C. (2023). 'Getting to Denmark': the role of agricultural elites for development. *Journal of Economic Growth*, 28, 525-569. <https://doi.org/10.1007/s10887-023-09226-8>

L'èxit de les cooperatives de lactis daneses va estar marcat per una combinació de factors interns i externs, de mèrit propi i de sort a causa d'un context favorable. Entre ells, la homogeneïtat d'interessos dels petits socis, l'educació i la transferència del coneixement, i unes bones regles del joc per part de l'Estat.

Pensar que els factors que van afavorir l'èxit fa 150 anys puguin fer-ho també hui dia és una quimera. Però l'anàlisi d'exemples de bon funcionament sòlidament consolidats en el temps pot donar algunes pistes a l'hora de dissenyar mesures que fomenten el desenvolupament de les cooperatives en l'actualitat, contribuint al desenvolupament econòmic i a la millora del benestar. Hi ha elements explicatius que són transversals, que són inherents a la pròpia naturalesa de l'ésser humà, i que transcendeixen qualsevol límit geogràfic o temporal. En el cas ací analitzat es poden observar alguns d'ells. L'èxit de les lleteries cooperatives daneses va vindre marcat per una combinació de factors interns i externs, de mèrit propi i de sort per un context favorable. Cal fixar-se i aprendre dels primers per a veure com aprofitar millor els

segons. Per exemple, la homogeneïtat d'interessos dels associats, petits propietaris que necessitaven accés a la tecnologia, informació sobre el funcionament dels mercats i major poder de negociació amb la indústria agroalimentària, evitant així els conflictes d'interessos interns que podien perjudicar el seu funcionament. Un altre seria l'educació i la transferència del coneixement, ja que és difícil contribuir al bon funcionament d'una cooperativa si s'ignora el que implica aquesta forma d'acció col·lectiva, o si no es té una formació de base que permet al soci participar activament i de manera òptima en la gestió i la presa de decisions. Tot això, junt amb unes bones "regles del joc" per part de l'Estat, ofereix un mirall al qual es pot mirar hui dia per aprendre del reflex del passat.

Lleteria cooperativa de Hjedding. Publicat en:
<https://danishdairyboard.dk/danish-dairy-industry/history/>